

'56 közelről M. Kiss Sándor:
Közelítések 1956
Kairosz, 2011.

M. Kiss Sándor kutatói munkásságának középpontjában hosszú évek óta az 1956-os forradalom és szabadságharc áll, legújabb tanulmánykötetében is e tárgykörből gyűjti egybe legfrissebb eredményeit. A *Közelítések 1956* című kötet húsz széles látókörrel megírt, tényszerű tanulmányt, előadást tartalmaz. Mint a szerző a bevezetőben előrevetíti, különböző műfajú szövegeket olvashatunk négy egységbe rendezve: az első részben a magyar demokratikus hagyományokról szóló írások találhatók, a másodikban 1956 emblematikus figurái – Nagy Imre és Kádár János – kerülnek előtérbe, a harmadik egység tágabb időintervallumban a számonkérés és megtorlás politikájával foglalkozik, végül a negyedik a forradalom országos szinten kevésbé központi alakjainak portréját rajzolja meg.

M. Kiss Sándor első tanulmányában rögtön a „forrásvidék” jobb megértéséhez segíti hozzá az olvasót, bemutatja a társadalmi, politikai berendezkedést a 1945 előtti és utáni időszakban. A változás egyik lényeges eleme a polgárok jogbiztonsága, ellenzéki gondolkodáshoz való joga; 1945 e tekintetben nagyon fontos választóvonal: az új rendszer érdekében egyértelműen a jogbiztonság felszámolása áll. A kibontakozás lehetősége – amint a szerző írja – addig létezett, amíg nem a kommunista párt, hanem a polgár maga határozta meg magát.

A tanulmányfüzetek sorában olvashatunk egy személyes hangvételi írást, mely Menczer Gusztáv *A Gulág rabtelepei* című könyvét mutatja be. E bemutatás rendhagyó, hiszen nemcsak a könyvet és szerzőjét, hanem M. Kiss Sándor családját is megismerhetjük, ugyanakkor szűk keresztmetszetet kapunk a korabeli magyar társadalomról is. A könyv második nagy egységében már az 1956-os forradalom eseményeiről és közvetlen előzményeiről olvashatunk. A négy tanulmányt összeköti Nagy Imre és Kádár János személye. Az internálótáborok felszámolása kapcsán Nagy Imrének komoly szerep jutott, de mint M. Kiss Sándor újra rámutat, a hatalom ismét sajátosan értelmezi a jogállam fogalmát. Nagy Imre mögött nem volt meg a kellő politikai erő, nem állt mögé a hatalom. Tovább árnyalja a Nagy Imre személyéről kialakított képet, amikor leszögezi, hogy ő nem a forradalom miniszterelnöke, hanem a szocializmus megreformálója, a saját nézetei szerint.

Kádár János szerepéről, választási lehetőségeiről (vagy annak hiányáról) is gazdag elemzést kapunk, egyértelműen kiderül mások mellett, hogy Kádár 1956 novemberében kifejezetten aszerint alakította moszkvai beszédét, hogy legyen kiút számára a hazai helyzetben. Világossá vált – hangsúlyozza a szerző –, hogy a békés rendezés csak álom marad, hiszen november 4-e után sem ért véget a forradalom.

A számonkérés, a retorzió kérdéseit is távolabbról indítja M. Kiss Sándor – ez már a harmadik nagy egység témája –, az '56 utáni korszak könnyebb megértését segíti ugyanis, hogy elsőként az 1945 utáni megtorlásokat mutatja be. Visszatér a kötet elején fejtegetett jogbiztonság-jogállam kérdéséhez. A hatalom célja az atomizálás, a félelem elültetése minden szinten; a siker láthatóan teljes volt, számszakilag is: 1953-ban 45521 ügynök működött Magyarországon. Az 1956 utáni megtorlásokban – Nagy Imre békés rendezésre törekvését követően – már csak a pusztá eltiprás maradt a hatalom célja. Hiába volt az 1963-as nagy amnesztia, a hatalom a politikai foglyok közül sokakat köztörvényes foglyokká nyilvánított, így továbbra is elzárva tarthatta őket.

Az olvasók számára különösen érdekes lehet a kötetnek azon része, amely az '56-os hősokról szól, M. Kiss Sándor ugyanis nagyon jó érzékkel, közvetlen stílusban rajzolja meg a sokszor hétköznapi emberekből a forradalom napjaiban hőssé, később mártírrá váltak portréját, a záró fejezetében négy mártírnak állítva ezzel emléket: Szobonya Zoltánnak, Mansfeld Péternek, Brusznai Árpádnak és Tóth Ilonának. Legrészletesebben Tóth Ilonáról olvashatunk, ami nem véletlen, hiszen a szerző, lányával, Kiss Rékával közösen *A csalóány elszállt* címmel monográfiát jegyez róla. Jelen tanulmányban a mítoszteremtést járják körül, számos ma is élő tévhitet oszlatnak el, és sorra járják a koncepciós perek akkori „vándormotívumait”, „toposzait”.

M. Kiss Sándor tanulmánykötetében nem csupán egy sajátos megközelítése olvasható az 1956-os történéseknek; a korszak nemzettörténetének lenyomatán túl az ő sajátos és el nem téveszthető stílusával a család- és tágabb értelemben mikrotörténetírás érdekes formáját nyújtja.

Széchenyi Magdolna